

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

1 kyllä, täysin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2040 tunnistaa perustellusti sivistyksen, tieteen ja korkeakoulutuksen merkityksen demokraattisen yhteiskunnan tulevaisuudelle. Juristiliitto korostaa, että tieteen vapaus ja akateeminen riippumattomuus ovat oikeusvaltion toiminnallisia peruspilareita, eivät ainoastaan korkeakoulupoliittisia tavoitteita. Niiden vahvistaminen on siten perusteltua paitsi osaamis- ja innovaatiopolitiikan, myös perusoikeuksien ja yhteiskunnan institutionaalisen kestävyuden näkökulmasta.

Oikeusvaltion ja demokraattisen päätöksenteon legitimizeetti nojaa tutkittuun tietoon, kriittiseen ajatteluun ja institutionaaliseen riippumattomuuteen. Näistä lähtökohdista katsoen vision linjaukset tieteen vapauden vahvistamisesta ovat perusteltuja ja kannatettavia, ja niiden tulee ohjata myös konkreettisia toimenpiteitä ja ohjausratkaisuja. Tämä tulisi näkyä myös tutkitun tiedon konkreettisessa hyödyntämisessä osana päätöksentekoa.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Jotta tavoite Suomesta sivistyksen demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijänä saavutetaan, vaatii se konkreettisia toimenpiteitä ja panostuksia. Lähtökohtaisesti toimenpiteet ovat oikeasuuntaisia ja tukevat tavoitteen toteutumista.

Tavoitteiden toteutuminen edellyttää erityisesti ennakoitavaa ja riittävää perusrahoitusta sekä sellaista hallinnollista ja normiohjausta, joka tukee korkeakoulujen autonomista päätöksentekoa asettamatta tutkimuksen sisältöihin tai suuntaamiseen epäasianmukaisia rajoitteita. Lisäksi tärkeää on koulutuksen ja tutkimuksen laadun takaaminen.

Tavoitteen toimenpiteissä nostetaan osaksi kokonaisuutta suositus häirinnän ehkäisystä ja siihen puuttumisesta. Juristiliitto kuitenkin huomauttaa, että olemassa olevilla ja nyt esitetyillä keinoilla tosiasialliset vaikutusmahdollisuudet jäävät hyvin rajallisiksi. Jotta häirintään pystytään puuttumaan, edellyttää tämä konkreettisia toimia, kuten lainsäädännöllistä muutosta järjestelmällisen häirinnän ja muun digitaalisen häirinnän kriminalisoimiseksi omana rikosnimikkeenä.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Tavoite itsessään on erittäin tärkeä ja kannatettava. Tavoite 60 % korkeakoulutettujen määrästä per ikäluokka on erittäin kunnianhimoinen ja edellyttää merkittäviä toimenpiteitä, jotta jokaisella nuorella olisi tosiasiallinen mahdollisuus hakeutua korkeakoulutukseen. Tämä mahdollistetaan muun muassa saavutettavaa korkeakoulua edistävällä maksuttomalla korkeakoulutuksella, mutta myös laadukkaalla perus- ja toisen asteen opetuksella. Korkeakouluun hakeutuvilla nuorilla tulee olla riittävät toisen asteen koulutuksen tuottamat tiedot ja taidot sekä kyky opiskella korkeakoulussa, jotta tavoite saavutetaan.

Juristiliitto kuitenkin korostaa, että määrää ei tule lisätä laadun kustannuksella. Koulutusasteen nostaminen edellyttää myös luonnollisesti koulutukseen kohdennettuja riittäviä resursseja, joilla turvataan laadukkaan koulutuksen tarjoaminen opiskelijamäärän kasvaessa. Samalla on tärkeää, että tulevaisuuden korkeakoulutuksen kokonaisuutta tarkastellaan todelliset tarpeet huomioiden. Tulevaisuuden talouskasvun mahdollistajana on laadukas koulutus, joka perustuu laadukkaaseen ja ajantasaiseen tutkimuksella tuotettuun tietoon. Lisäksi koulutusmäärien arvioinnissa tulee huomioida yhteiskunnan, alueiden ja työmarkkinoiden todelliset tarpeet.

Tulevaisuudessa yhteiskuntamme osaajien toimenkuvat monimuotoistuvat ja edellyttävät myös oman ammattialansa syväosaamisen lisäksi myös muuta osaamista. Osaamista tuleekin olla mahdollista täydentää läpi koko työuran, jonka takia on tärkeää, että jatkuva oppiminen mainitaan suoraan tavoitetasolla.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Juristiliitto ei ole vakuuttunut siitä, että nyt tavoitteen yhteyteen kirjoitetut toimenpiteet yksistään riittäisivät tosiasiallisesti koulutustason nostamiseen. Koulutustason laahaamisen syytä ei ole selvitetty nyt tehdyn visiotyön yhteydessä, eikä arviota toimivasta keinoyhdistelmästä koulutustason nostoon ole tehty.

Tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että koulutukseen hakeutuminen ja siinä eteneminen eivät tosiasiallisesti muodostu sosioekonomisista, alueellisista tai yksilöllisistä tekijöistä riippuvaisiksi. Vision jatkovalmistelussa on tärkeää huolehtia siitä, että esitetyt toimenpidesuositukset tukevat koulutuksen saavutettavuutta kokonaisvaltaisesti.

Juristiliitto toteaa, että koulutusmahdollisuuksien laajentaminen edellyttää myös riittäviä ja ennakoitavia resursseja. Tavoitteiden toteuttaminen ilman vastaavaa panostusta voi vaarantaa koulutuksen laadun ja siten heikentää koulutuksellista yhdenvertaisuutta erityisesti nuorten kannalta. Koulutustason nosto ei saa vaikuttaa koulutuksen laadun heikkenemiseen ja sitä kautta osaamisen tason laskuun. Kohtuuttomat lisäykset esimerkiksi aloituspaikkojen määrään heikentävät suoraan ns. opettaja-opiskelija-suhdetta ja sitä kautta esimerkiksi opiskelijoiden mahdollisuuksia palautteen ja henkilökohtaisen ohjauksen saantiin. Ratkaisuna koulutustason nousuun ei voi myöskään olla vaatimustason laskeminen. Pitkän aikavälin koulutusmäärien suunnittelussa tulee ottaa huomioon ensisijaisesti niin koko yhteiskunnan kuin alueiden oma työvoima- ja osaamistarve.

Jatkuvan oppimisen osalta toimenpiteistä puuttuvat puolestaan konkreettiset ehdotukset esimerkiksi jatkuvan oppimiseen rahoitukseen tai ohjaukseen. Oman osaamisen kehittäminen tulee olla taloudellisesti mahdollista kaikille.

Juristiliitto ei pidä tarpeellisena korkeakoulutuksen tutkintonimikkeiden laajamittaista avaamista tai uudistamista. Tutkintonimikkeiden tulee lähtökohtaisesti olla selkeästi sidoksissa tiettyyn tutkintoon ja sen sisältöön. Esimerkiksi juristi- ja lakimiesnimikkeiden käyttö tulisi jatkossakin rajata yksinomaan oikeustieteen maisterin tutkinnon (tai vanhamuotoisen oikeustieteen kandidaatin, OTK) suorittaneille. Selkeät ja yksiselitteiset nimikekäytännöt tukevat koulutusjärjestelmän läpinäkyvyyttä ja ovat omiaan vahvistamaan palveluita käyttävien kuluttajien kuluttajansuojaa. Tutkintonimikkeiden uudistamisen tulisi myös perustua työmarkkinoilla tai yhteiskunnassa laajemmin havaittuun muutokseen ja tarpeeseen ja/tai tutkittuun tietoon.

Juristiliitto katsoo lisäksi, ettei tohtorintutkinnoille tule asettaa velvoittavia tai tavoitteellisia suorittamisaikoja, erityisesti tilanteessa, jossa kaikille tohtoriopiskelijoille ei pystytä takaamaan työsuhdetta tai rahoitusta yliopistossa opintojen ajaksi. Tohtorikoulutusta suoritetaan nykyisin erilaisissa työ- ja elämäntilanteissa sekä osin muun työn ohessa, minkä vuoksi tarpeeton sääntely

voisi heikentää tutkinnon saavutettavuutta tai johtaa poikkeusjärjestelyjen lisääntymiseen. Lisäksi kiristävä aikatauluohjaus voisi haitata siirtymiä työelämän, yliopistojen ja tutkimuslaitosten välillä, vaikka näitä siirtymiä tulisi pikemminkin edistää ja kannustaa osana elinvoimaista ja vuorovaikutteista tutkimusjärjestelmää.

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta ovat välttämättömiä edellytyksiä yhteiskunnan kyvyille uudistua ja vastata monimutkaisiin, pitkäkestisiin haasteisiin. Tutkimuksella ja korkeatasoisella osaamisella on keskeinen rooli paitsi taloudellisen ja teknologisen kehityksen, myös oikeusvaltion, demokraattisen päätöksenteon ja yhteiskunnallisen vakauden kannalta.

Juristiliitto korostaa, että tutkitulla tiedolla ja kriittisellä asiantuntijuudella on keskeinen merkitys oikeusvaltion ja demokraattisen järjestelmän toimivuudelle. Näistä lähtökohdista vision painotus kunnianhimoiseen tutkimustoimintaan on perusteltu ja kannatettava. Vision toimeenpanossa on kuitenkin tärkeää varmistaa, että kilpailullisuus, tulohajaus tai lyhytjänteiset kannustimet eivät heikennä perustutkimuksen laatua.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

-

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Korkeakoulujärjestelmän kehittämistä tulee edistää nykyisiin vahvuuksiin pohjautuen sekä vahvistamalla korkeakoulujen välistä yhteistyötä, työnjakoa ja tarkoituksenmukaista erikoistumista. Yhteistyöhön perustuvat uudistukset, uudet ja innovatiiviset toimintamallit sekä tiivistyvä

vuorovaikutus työelämän kanssa tukevat koulutuksen ja tutkimuksen laatua, yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja kestävää kehitystä.

Opiskelijoille tulee turvata aidot mahdollisuudet hyödyntää koulutusyksiköiden erilaisia tutkimusprofiileja ja osaamisalueita. Tämä edellyttää, että opiskelijat voivat valita syventäviä opintoja joustavasti myös oman korkeakoulunsa tai koulutusyksikkönsä ulkopuolelta hyödyntäen digitaalisia työkaluja ja korkeakoulujen yhteisiä alustoja.

Puhtaan oman alan substanssiosaamisen rinnalla opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus suorittaa opintoja poikkitieteellisesti myös oman alansa ulkopuolelta. Monialaisuus ja kansainvälisyys ovat olennainen osa korkeakouluopintoja ja tukevat laaja-alaista osaamista sekä valmiuksia toimia muuttuvassa ja monimutkaisessa toimintaympäristössä.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Tavoitteen 4. toimenpiteet jäävät nyt esitetyssä listauksessa hyvin ylätasolle ja hieman epäselviksi sen osalta, mihin visio pyrkii tavoitteen osalta. Uudistamistyöhön on tulevaisuudessa osallistettava laajasti päättäjiä, korkeakouluja ja eri korkeakoulutuksen sidosryhmiä.

Erityisesti Juristiliitto kiinnittää huomiota siihen, että nyt esitetyssä toimenpidelistauksessa mainitaan mahdollisuus koulutusvastuusääntelyn uudistamiseen siten, että korkeakoulutus vastaa kansallisesti yhteiskunnan osaamistarpeisiin. Visiosta ei käy ilmi tarkemmin, mitä uudistamisella tarkoitetaan käytännössä. Juristiliitto korostaa, ettei koulutusvastuusääntelyn uudistaminen saa tarkoittaa sitä, että koulutuksen järjestäjät voisivat itsenäisesti ilman laajempaa tarvearviointia valita omia koulutusvastuitaan. Jotta tulevaisuuden yhteiskunnan ja työelämän tosiasialliset tarpeet pystytään huomioimaan niin alueellisesti kuin valtakunnallisesti, tulee koulutusvastuita tulevaisuudessakin koordinoida valtakunnallisesti ministeriön tasolta.

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Juristiliitto katsoo, että korkeakoulujen perusrahoitusta on vahvistettava ja sen tulee olla pitkäjänteistä. Tämä vapauttaa resursseja korkeakoulujen ydintehtävään, eli laadukkaaseen tutkimus- ja opetustyöhön.

**Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet?
Ovatko toimet oikeita?**

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Sinällään yksityisen rahoituksen lisääminen esimerkiksi yrityssektoria osallistamalla on tavoiteltavaa. Huomata kuitenkin täytyy, ettei yksityisen rahoituksen lisääminen ole kaikilla aloilla välttämättä todennäköistä tai edes mahdollista. Lisäksi se voi kohdistua ainoastaan kyseisen alan tiettyihin osioihin, joka puolestaan vinouttaa helposti tehtävää tutkimusta esimerkiksi yhteiskunnan tai oikeusvaltion toimivuuden kannalta tärkeistä teemoista.

Lisäksi lähtökohdaksi tulee myös ottaa, että tutkintoon johtavan koulutuksen tulee olla jatkossakin maksutonta. Samalla on huomattava, ettei yksityisen rahoituksen kasvattaminen automaattisesti johda tutkintokoulutuksen rahoituksen kasvua, vaan tämä saattaa pahimmillaan johtaa julkisen rahoituksen leikkaamiseen.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuositusten kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituskokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai poispriorisoida?

-

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

-

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

Kokonaisuutena visio on edistynyt parempaan suuntaan valmistelun aikana ja se on asettanut oikeita ja kannatettavia päämääriä Suomen koulutuksen, tutkimuksen ja sivistyksen tulevaisuuden kehittämiseksi. Siinä tunnistetaan keskeisiä kehittämiskohteita, vaikkakin kirjausten muotoilussa onkin jätetty runsaasti tulkinnanvaraa ja avoimuutta. Pahimmillaan tämä johtaa siihen, ettei ripeisiin toimiin ryhdytä tai vision toimenpiteitä pystytä mittaamaan ja seuraamaan erityisesti vaikuttavuutensa osalta.

9. Muut kommentit

-

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet ry